

Investigating the Relationship between Family-Related Risky Factors and Drug Use Will in Middle School Students: The Intermediate Role of Personality

Authors

Hadi Sarani¹

1. PhD Students Educational Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Hassan Ali Veiskarami^{*2}

2. Associate Professor Department of Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Ezatollah Ghadampor³

3. Professor Department of Psychology, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

Abstract

The present study aims to investigate the effect of family factors (religious organization, economic class, facilitation of local culture and permissive parenting style) with the attitude towards drug use in the second high school students of Khorram Abad city with the role of a mediator. A trait of neurotic personality was done .The research method was correlation from the Path analysis type. The research population consists of all the middle school students of Khorramabad in the academic year 2022-2023. According to the research variables and their subscales, 380 students were selected as samples. The stratified sampling method was relative. also, The standard questionnaires of religious beliefs (2010), the Socio-Economic status by Ghodratnama (1993), the parenting styles by Baumrind (2004), the personality by Costa and McCrae (1992), attitude towards addiction by Nazari (2009) and the researcher-made questionnaire of cultural beliefs were the measuring tools. In the end, the results showed that between the direct paths, permissive parenting style ($5.455t =$ and $P\text{-Value} = 0.000$), local culture facilitation ($2.991t =$ and $P\text{-Value} = 0.003$), religious parenting organization ($3.792t =$ and $0.000 P\text{-Value} =$), economic class ($2.614t =$ and $0.009 P\text{-Value} =$) and neuroticism ($7.149t =$ and $0.000 P\text{-Value} =$) have a significant relationship with the attitude towards drug use. Also, there is a direct and significant relationship between the permissive parenting style, the facilitation of local culture, and the lack of religious organization and neuroticism. Also, the facilitation of local culture to the attitude of drug use ($4.220t =$ and $P\text{-Value} = 0.000$), religious organization ($3.137t =$ and $P\text{-Value} = 0.002$) and permissive parenting style ($6.707t =$ and $P\text{-Value} = 0.000$) has a significant relationship with the mediating role of neuroticism. Conclusion: Therefore, identifying risk factors and strengthening family-related protective factors can play a role in the prevention of addiction among secondary school students.

Keywords: attitude towards addiction, family, personality, students

***Corresponding Author:** Hassan Ali. Veiskarami .Associate Professor, Department of Psychology, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran. Veiskarami. hasan@gmail.com

Citation: Sarani,Hadi,Veyskarami,Hasanali,Ghadampor,Ezatollah.(2025) . Investigating the Relationship between Family-Related Risky Factors and Drug Use Will in Middle School Students: The Intermediate Role of Personality .Scientific Journal of Social Psychology ,74(12),48-69.

Extended Abstract

Introduction

According to the survey reported by (Blanco, Florez-Salamanca, Secades-Villa, Wang, & Hasin, 2018), in more than 50% of cases, the start of drug use was reported between the ages of 15 and 19. Furthermore, corroborating scientific evidence shows that early initiation of substance use is significantly associated with the risk of developing a substance use disorder later in life (Xia, William Li, Liang & et al, 2022). Therefore, the most important measures in drug abuse prevention programs are to investigate and recognize the factors influencing drug addiction (Wood, Dawe

& Gullo, 2013). Therefore, identifying the factors affecting the attitude of teenagers and young people has a significant effect in reducing the positive attitude towards drugs and strengthening the negative attitude towards drugs, and through this, preventive measures can be taken in the direction of drug abuse (Dennhardt & Murphy, 2013). One of the most important factors that significantly influence drug abuse and abstinence from drugs is the family and its functioning (2011). The results of all research show the inevitable influence of the family on substance abuse among teenagers and young people. Therefore, the family as a whole plays a vital role in the risk of a teenager becoming addicted to drugs (Baharudin, Mohamad & Karim, 2020). In this research, four important factors related to the family have been considered: parenting style, socioeconomic background, religious beliefs, and native cultural beliefs. One potential influence on students' propensity to use drugs is their personality, which may be intertwined with their family dynamics and interpersonal relationships. Personality determines how a person interacts with traumatic factors (Hostovesky & Prokop, 2018). In the realm of individual characteristics, personality is a significant factor that can contribute to shaping a person's background and predispose them to engage in drug use (Hosseini, al-Madani, Karimi, & Bahrami, 2012). Personality is considered both a potential risk factor and a crucial protective factor against addiction. It can also impact other protective and risk factors, especially those related to family dynamics. Implementing prevention and early intervention strategies can help mitigate the impact of substance abuse and mental health issues within communities, particularly among young individuals and adolescents. A crucial prevention approach involves changing the positive perception of substances and identifying the factors that influence adolescents' susceptibility or resistance to addiction. Therefore, the current study aims to explore the correlation between family-related protective and risky factors and the inclination towards drug use among secondary school students, with a particular emphasis on the mediating role of personality. Based on the research conducted in this area, the impact of mediating personality traits, along with family factors such as religious beliefs, socioeconomic status, local cultural beliefs, and parenting style, on students' vulnerability to addiction has not been investigated. The study also considered important variables related to the family, including influences from the native or local culture. To address this, hypotheses were tested to assess the overall significance of the proposed model and the direct and indirect relationships of each family-related factor with the mediating role of personality.

Materials & Methods

The research employed correlation and path analysis and involved all second-grade students from a theoretical high school in Khorram Abad city during the academic year 2023, totaling 8,442 individuals. The study employed a stratified random sampling method, with sample sizes of 218 for boys and 162 for girls, reflecting the gender ratio in society. All participants completed the research questionnaires.

Discussion and Conclusion

The results of the research indicated that the model was a good fit .Findings The results showed that between the direct paths, permissive parenting style ($p=5.455t$ and $P\text{-Value} = 0.000$), local culture facilitation ($p=2.991t$ and $P\text{-Value} = 0.003$), religious parenting organization ($3.792t =$ and $0.000 P\text{-Value} =$), economic class ($2.614t=$ and $0.009 P\text{-Value} =$) and neuroticism ($7.149t=$ and $0.000 P\text{-Value} =$) have a significant relationship with the attitude towards drug use .Also, the relationship

between facilitation of native culture with neurotic personality trait ($t=6.259$ P-Value = 0.000), permissive parenting style and neurotic personality trait ($t=9.455$, P-Value = 0.000) and religious organization There is a significant relationship with the personality trait of neuroticism ($t=3.678$, P-Value = 0.000 (Thus, the hypotheses (Direct assumptions) concerning the direct effects on attitudes towards drug use among second high school students in Khorram Abad city are supported .In addition, the results showed that the indirect paths of facilitation of local culture, neuroticism and attitude to drug use ($t=4.220$, P-Value = 0.000), religious organization, neuroticism and attitude to drug use ($t=6.707$, P-Value = 0.000) and permissive parenting style, personality trait of neuroticism and attitude towards substance use ($t=3.137$, P-Value = 0.002) are significant. Revised 2: According to the results obtained from the hypothesis test and model fit, there is a significant relationship between the attitude of students towards drug use and the protective and risky factors directly related to the family. These findings are consistent with previous studies conducted by Liu & Visher (2021), Li, Liu, Weijie, Meng & Bingyuan (2022), Parsian, Hashemian, Abol-Maali, and Mirhashmi (2014), Weinandy & Grubbs (2020), and Monaco, Bonetto, Codaccioni, Marcos Anthony (2020). Reason In explaining the findings, it can be said that teenagers may be at a higher risk of drug addiction due to inappropriate family conditions, such as parenting styles, socioeconomic factors, lack of spirituality, and cultural beliefs that do not support healthy behaviors. The indirect effect of personality characteristics on the relationship between family-related factors and attitudes toward addiction in students is also significant. Therefore, personality affects the relationship between parenting styles, socioeconomic status, religious beliefs, and cultural beliefs, and attitudes toward drug use in students. These results are in line with the research findings (Shuxin, Meixia, & Long, 2023; Gerra, Benedetti, Resce, Potente, Cutilli, & Molinaro, 2020; Sadeghi, Assar, Peyman Pak, & Ebrahimi, 2013; and Hofstede & McCrae, 2004 and 2014). In general, when explaining the results, it can be stated that positive personality traits, such as conscientiousness, as well as negative traits, such as extroversion, along with various factors, such as parenting styles (both appropriate and inappropriate), weak or strong religious beliefs, low or appropriate socioeconomic status, and healing or facilitating cultural beliefs, can influence teenagers' attitudes towards drug use, either positively or negatively.

بررسی رابطه‌ی عوامل مخاطره‌آمیز مرتبط با خانواده با نگرش به مصرف مواد در دانش‌آموzan دوم متوسطه: نقش واسطه‌ای ویژگی شخصیتی روان‌نگوری

نویسنده‌گان

هادی سارانی^۱حسن علی ویسکرمی^{۲*}عزت‌الله قدم‌پور^۳

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی تأثیر رابطه‌ی عوامل خانواده (سازمان نایافتنگی مذهبی، طبقه اقتصادی، تسهیلگری فرهنگ بومی و سبک فرزندپروری سهل‌گیر) با نگرش به مصرف مواد در دانش‌آموzan دوم متوسطه شهرستان خرم‌آباد با نقش واسطه‌ای ویژگی شخصیت روان‌نگوری انجام گرفت. روش پژوهش همبستگی از نوع تحلیل مسیر بود. جامعه پژوهش شامل همه‌ی دانش‌آموzan دوم متوسطه شهرستان خرم‌آباد بود که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۲ مشغول به تحصیل بودند. با توجه به متغیرهای پژوهش و خرده مقیاس‌های آنها ۳۴۰ دانش‌آموزن به عنوان نمونه انتخاب گردید. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی بود. همچنین، ابزار اندازه‌گیری شامل پرسشنامه‌های استاندارد باورهای دینی (۱۳۸۹)، پایگاه اجتماعی - اقتصادی قدرت‌نما (۱۹۹۳)، سبک‌های فرزندپروری بامریند (۲۰۰۴)، شخصیت کاستا و مک کری (۱۹۹۲)، نگرش به اعتیاد نظری (۱۳۸۰) و پرسشنامه محقق ساخته باورهای فرهنگی بومی بود. در پایان نتایج نشان داد که بین مسیرهای مستقیم، سبک فرزندپروری سهل‌گیر ($t=5.455$ و $P\text{-Value}=0.000$)، تسهیل‌گری فرهنگ بومی ($t=2.991$ و $P\text{-Value}=0.003$)، سازمان نایافتنگی مذهبی ($t=3.792$ و $P\text{-Value}=0.000$)، طبقه اقتصادی ($t=2.614$ و $P\text{-Value}=0.009$) و روان‌نگوری ($t=7.149$ و $P\text{-Value}=0.000$) به نگرش به مصرف مواد رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین سبک فرزندپروری سهل‌گیر، تسهیل‌گری فرهنگ بومی، و سازمان نایافتنگی مذهبی و روان‌نگوری رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد. همچنین تسهیل‌گری فرهنگ بومی به نگرش مصرف مواد ($t=4.220$ و $P\text{-Value}=0.000$)، سازمان نایافتنگی مذهبی ($t=3.137$ و $P\text{-Value}=0.002$) و سبک فرزندپروری سهل‌گیر ($t=6.707$ و $P\text{-Value}=0.000$) با نقش واسطه‌ای روان‌نگوری رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز و تقویت عوامل محافظت کننده مرتبط با خانواده می‌تواند، نقش پیشگیری از اعتیاد را میان دانش‌آموzan دوم متوسطه ایفا کند.

کلمات کلیدی: خانواده، دانش‌آموzan، شخصیت، نگرش به اعتیاد

نویسنده مسئول: حسن علی ویسکرمی، دانشیار روانشناسی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران. Veiskarami.hasan@gmail.com

استناد به این مقاله: سارانی، هادی، ویسکرمی، حسنعلی، قدم‌پور، عزت‌الله. (۱۴۰۳). بررسی رابطه‌ی عوامل مخاطره‌آمیز مرتبط با خانواده با نگرش به مصرف مواد در دانش‌آموzan دوم متوسطه: نقش واسطه‌ای ویژگی شخصیتی روان‌نگوری. نشریه روانشناسی اجتماعی، ۱۲(۷۴)، ۶۹-۴۸.

مقدمه

براساس نظر سنجی (بلانکو، فلورز- سالامانکا، سکودز- ویلا وانگ و هسین^۱، ۲۰۱۸) در بیش از ۵۰ درصد موارد، شروع مصرف مواد در سنین ۱۵ تا ۱۹ سالگی اتفاق می‌افتد. علاوه بر این، شواهد علمی تأیید شده نشان می‌دهد که مصرف مواد در سنین پایین به شدت با خطر ابتلا به اختلال مصرف مواد در مراحل زندگی بزرگسالی مرتبط

^۱.Blanco, Florez-Salamanca, Secades-Villa, Wang & Hasin

است (شیا، ویلیام لی ، لیانگ، لو و همکاران^۱، ۲۰۲۲). بنابراین بهتر است که برنامه‌های پیشگیری در نوجوانی آغاز گردد. تغییر نگرش مثبت و تثبیت نگرش منفی نسبت به مواد مخدر، یکی از مهمترین استراتژی‌های پیشگیری از اعتیاد در دانش‌آموzan است (حجت، آزادی، منادی، نوروزی و همکاران، ۱۳۹۴). به همین دلیل، بررسی و شناخت عوامل مؤثر بر گرایش به مواد مخدر از مهمترین اقدامات در برنامه‌های پیشگیری از سوء مصرف مواد است (وود، داو، گالو،^۲ ۲۰۱۳). لذا شناسایی عوامل مؤثر بر نگرش نوجوانان و جوانان، تأثیر بسزایی در کاهش نگرش مثبت به مواد و تقویت نگرش منفی نسبت به مواد مخدر دارد و از طریق آن می‌توان اقدامات پیشگیرانه در جهت سوء مصرف مواد انجام داد (دنهارد و مورفی،^۳ ۲۰۱۳). رویکرد عوامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز می‌تواند، در زمینه شناسایی عوامل مؤثر بر نگرش نوجوانان بیشترین تأثیر را داشته باشد.

رویکرد عوامل مخاطره‌آمیز و محافظت کننده پیش‌بینی‌های سودمندی در گرایش افراد به اعتیاد و رفتارهای پر خطر ارائه می‌دهد. اعتقاد بر این است که قرار گرفتن در معرض رفتارهای پر خطر به احتمال انجام این رفتارها در آینده کمک می‌کند (هاوکینز، کاتالانو، و میلر^۴، ۱۹۹۲). این نظریه پیشنهاد می‌کند که سوء مصرف مواد و سایر رفتارهای مشکل‌ساز را می‌توان با محدود کردن تعداد عوامل خطرساز یا جلوگیری از ایجاد آنها و با تقویت عوامل محافظتی در افراد کاهش داد. مطابق تحقیقات عوامل خطرزا و محافظت کننده در محیط خانواده و مدرسه به طور همزمان بر سلامت روان نوجوانان تأثیر می‌گذارد (وانگ، ژو، فو، شی و هوانگ،^۵ ۲۰۲۳). عوامل محافظتی به عنوان ویژگی‌های فردی، اجتماعی یا مرتبط با خانواده تعریف می‌شوند که احتمال ابتلا به تجربیات نامطلوب مانند بدرفتاری و اعتیاد را کاهش (اسپرآگ جونز، کنتس، روسو و فیرمن^۶، ۲۰۱۹) و پاسخ فرد به تجربیات نامطلوب را که معمولاً منجر به نتیجه منفی می‌شود، بهمود می‌بخشد (ناوارو پرز، توماس، جورجیوا و گارسیا مولا^۷، ۲۰۲۳). برخلاف عوامل محافظت کننده، عوامل خطرساز نوجوانان را در معرض پیامدهای نامطلوب، سوء مصرف مواد مخدر و سایر رفتارهای پر خطر قرار می‌دهد (وودوارد، اسمیت، مان، کریستیانسون و مورهاوس^۸، ۲۰۲۳^۸، عفراتی،^۹ ۲۰۲۳ و کیسوم، بئاتریس، ایانولووا و اولواتویین^{۱۰}، ۲۰۲۲). خانواده به عنوان یک عامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز بیشترین توجه را به خود جلب کرده است (لوباتو کونچا، ساندرمن، پیزارو و هاگدورن^{۱۱}، ۲۰۲۰). تحقیقات نشان داده، استحکام رابطه، احساس حمایت والدین، صمیمیت و باز بودن در روابط، درک کنترل والدین و زمان صرف شده با والدین می‌تواند از فرست درگیر شدن نوجوان با موقعیت‌های مخاطره‌آمیز مانند مصرف مواد جلوگیری کند اما هنگامی که روابط بیش از حد کنترل شده، سهل‌گیرانه یا مخفیانه باشد، می‌تواند منجر به ناسازگاری و افزایش خطر درگیر شدن با مواد گردد (وودوارد، اسمیت، مان، کریستیانسون و مورهاوس^{۱۲}، ۲۰۲۳). به نظر می‌رسد که متغیرهای حوزه‌ی خانواده مهمترین عامل محافظتی بعد از همسالان برای مصرف مواد در نوجوانان باشد (وودوارد و همکاران، ۲۰۲۳). بنابراین خانواده بستر مهمی در گرایش نوجوانان به اعتیاد محسوب می‌شود (رضایی، اسلامی و مهدی پورخراسانی، ۱۳۹۱). در نتیجه، در غلبه بر معضل اعتیاد به مواد مخدر، خانواده به کانون حل مشکلات تبدیل شده است (گاردنر، ماسه و ایروچی^{۱۳}، ۲۰۱۹). در واقع، نتایج تمامی پژوهش‌ها به نحوی بیانگر این است که تأثیر خانواده بر سوء مصرف مواد، امری اجتناب ناپذیر است، و نوجوانان و جوانان به شدت تحت تأثیر والدین خود

^۱. Xia, William Li, Liang & Et al

^۲. Wood, Dawe & Gullo

^۳. Dennhardt & Murphy

^۴. Hawkins, Catalano, & Miller

^۵. Wang, Zhou, Fu, Xie, Qi & Huang

^۶. Sprague-Jones, Counts, Rousseau & Firman

^۷. Navarro-Perez, Tomas, Georgieva & Garcia-Molla

^۸. Woodward, Smith, Mann, Kristjansson, Morehouse

^۹. Efrati

^{۱۰}. Chisom, Beatrice, Iyanoluwa & Oluwatoyin

^{۱۱}. Lobato Concha , Sanderman, Pizarro & Hagedoorn

^{۱۲}. Woodward, Smith, Mann, Kristjansson, Morehouse

^{۱۳}. Gardiner, Mâsse & Iarocci

قرار دارند. لذا در مجموع خانواده نقش حیاتی در خطر ابتلای نوجوان به مصرف مواد مخدر دارد (بهارالدین، محمد و کریم^۱، ۲۰۲۰).

یکی از عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز مرتبط با خانواده دینداری است. اگرچه خانواده (والدین) تنها منبع دینداری فرزندان نیست، اما تا حد زیادی تأثیرگذارترین عامل دینداری یا عدم دینداری فرزندان است. (ورمیر^۲، ۲۰۱۴). مطابق پژوهش‌های مختلف دینداری (معنویت) یک عامل محافظت‌کننده یا مراقبت‌کننده محسوب می‌شود که سطوح بالا و پایین آن با انواع رفتارهای پرخطر (بیویژه اعتیاد به مواد مخدر) در ارتباط است (فرزانه جاجرومی و همکاران، ۱۳۹۹؛ شوستری رضوانی و آقا بابایی، ۱۳۹۹؛ تیرادو، مورنو، فوئنس، روذریگز و همکاران^۳، ۲۰۲۲؛ ویندی و گرابز^۴، ۲۰۲۱). علاوه بر این، معنویت سازگاری پیچیده و چند بعدی است که در فرایند بهبودی نیز نقش مهمی بر عهده دارد (فراغتی و همکاران، ۱۳۹۸). سازمان نیافتنگی مذهبی شامل تردید، دودلی، ریا، ناخوشی از زندگی و حیات و پریشانی خاطر است که با نوروزگرایی همبستگی بالایی دارد (بهرامی احسان و پورنقش تهرانی، ۱۳۸۸).

پایگاه اجتماعی – اقتصادی خانواده تأثیر بسزایی در گرایش نوجوانان به اعتیاد دارد. موقعیت اجتماعی – اقتصادی خانواده، تحول بهنجار کودکان و بهزیستی خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. افرادی که متعلق به سطح اجتماعی – اقتصادی پایین هستند، از نظر شکل‌دهی مکانیزم‌های مقابله‌ای غیرانطباقی، مانند استفاده از مواد مخدر بسیار آسیب‌پذیر می‌باشند (شالچی، داد خواه یاقوتی، آذر، ۱۳۹۴). بسیاری از مؤلفه‌های اجتماعی – اقتصادی خانواده از جمله درآمد، وضعیت اقتصادی اجتماعی، سابقه جرم والدین، تحصیلات والدین، بیکاری، ساختار خانواده، عضویت در خرده فرهنگ‌های بزهکاری، فقر، نابرابری اقتصادی، دسترسی به مواد، همسالان، اوقات فراغت، منزلت اجتماعی، محله و بسیاری دیگر از متغیرها با اعتیاد فرزندان و اعضای خانواده در ارتباط است (گرا، بندتی، رسچه، پوتنته^۵ و همکاران، ۲۰۲۰؛ راشل وانجیرو گاتونگو^۶، ۲۰۲۰؛ احدی، محمدی، طغر انگار، ۱۴۰۱؛ شالچی، داد خواه و یاقوتی آذری، ۱۳۹۴؛ نیازی، صادقی ده چشم و سجودی، ۱۳۹۹؛ توده رنجبر و عراقی، ۱۳۹۷). بنابراین، لازم است برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد و سایر آسیب‌ها را از خانواده شروع کرد. آموزش روش‌های برقراری ارتباط اثربخش در خانواده، شیوه‌های حل مسأله، حل تعارض، پاسخگویی و درک احساسات و عواطف و شیوه‌های مناسب فرزند پروری می‌تواند، نقش مؤثری در این زمینه داشته باشد.

سبک‌های فرزندپروری می‌تواند به شدت رفتارهای نوجوانان را تحت تأثیر قرار داده و احتمال بروز رفتارهای پرخطر را در آنها افزایش دهد (کهنسل، سامرہ و اکبری، ۱۴۰۱). یافته‌های نشان می‌دهد که سبک‌های فرزندپروری ضعیف یک عامل خطر برای سوء مصرف مواد مخدر در نوجوانان است (زرور، ناجا، چاهود، حلی و همکاران^۷، ۲۰۲۱). زیرا شیوه‌های تربیتی ناهمانگ والدین می‌تواند باعث تنش در روابط والدین و فرزند، اختلال در عملکرد خانواده و ناهمانگی محیط خانواده شود. وقوع این پدیده‌ها ممکن است وابستگی نوجوانان را به خانواده‌هایشان کاهش دهد و حتی روابط خانوادگی را تضعیف یا قطع کند و باعث ایجاد عدم تعادل در اکوسیستم خانواده و مهار رشد سالم نوجوانان شود (شومسکاس و زابورسکیس^۸، ۲۰۱۷؛ لیو و ویشر^۹، ۲۰۲۱). از سوی دیگر، گرمی و درک والدین و طرفداری مادر احتمالاً عوامل محافظتی برای پیشگیری از سوء مصرف مواد مخدر در نوجوانان است (لوکاوسکا، واچک و گابهليک^{۱۰}، ۲۰۲۰). بنابراین اگر دو مشخصه سبک‌های فرزندپروری، توقع به

^۱. Baharudin , Mohamad & Karim

^۲. Vermeer

^۳. Tirado, Moreno, Fuentes, Rodriguez

^۴. Weinandy, Grubbs

^۵. Gerra, Benedetti, Resce, Potente

^۶. Rachel, Wanijiru , G athungu

^۷. Zrour, Naja, Chahoud, Halabi

^۸. Šumskas and Zaborskis

^۹. Liu & Visher

^{۱۰}. Lukavská, Vacek and Gabhelik

کنترل رفتار و پاسخدهی به گرمی و حمایت والدین (دوینیتا و ماریا^۱، ۲۰۱۵) به درستی تأمین نشود، ممکن نوجوان در معرض اعتیاد قرار گیرد. از اینرو والدین سهل‌گیر می‌توانند با تأثیر بر روندهای کنترل و نحوه پاسخدهی به نیازهای نوجوانان در سوء مصرف آنها نقش داشته باشند (نیازی، دیک، ادکینز و کوک^۲، ۲۰۱۷).

خانواده بر شکل‌گیری فرهنگ و گرایش نوجوانان به اعتیاد نقش اساسی بر عهده دارد. فرهنگ افراد در شکل دادن به رفتارها و باورهای مرتبط با سلامت نقش بسزایی دارد (بتانکورت^۳، ۲۰۰۶). در واقع درک مردم از سلامتی و بیماری می‌تواند، تحت تأثیر فاکتورهای فرهنگی قرار گیرد (عراقیه، فتحی و اوجارگا، بزرگ و مرادی، ۱۳۹۰). خانواده در انتقال ارزش‌ها، سنت‌ها و بطور کلی آنچه فرهنگ نامیده می‌شود نقش اساسی دارد. خانواده از نظر جوامع بومی (فرهنگ بومی) به عنوان دومین عامل مداخله‌ای مهم پس از حمایت معنوی بحساب می‌آید. بنابراین می‌توان ادعا کرد که خانواده در جوامع بومی، نهادی مرکزی است. از آنجاییکه که سوء مصرف مواد با باورهای فرهنگی سنتی بومیان در مورد شجاعت، فروتنی و سخاوت و شرافت خانواده در تضاد است، تمامیت فرهنگی می‌تواند به عنوان یک عامل پیشگیری کننده و هم به عنوان یک عامل درمانی در سوء مصرف مواد عمل کند (مک‌کورمیک^۴، ۲۰۰۰). بنابراین، فرهنگ بومی یک عامل محافظت‌کننده است و از نقش پیشگیری و درمانی (شفابخشی) برخوردار است (شل، نیومن، نیش^۵، ۲۰۱۰؛ وانگ^۶، ۲۰۱۱؛ ماینا^۷ و همکاران، ۲۰۲۰؛ موناکو^۸، و همکاران، ۲۰۲۰؛ آلدرت، گرگوریچ، مونتهبان، کاپلان، مجیا^۹، ۲۰۱۶). علاوه بر این، فرهنگ یک عامل مخاطره‌آمیز نیز به حساب می‌آید، در نتیجه فرهنگ بومی از نقش تسهیل‌گری در گرایش نوجوانان به اعتیاد هم برخوردار است (صدیق سروستانی و قادری، ۱۳۸۸؛ مومبینی، حسین زاده و مومبینی، ۱۳۹۷).

شخصیت عامل مهمی در گرایش نوجوانان به اعتیاد محسوب می‌شود. ویژگی‌های شخصیت یک پیش‌بینی کننده قوی رفتار اعتیاد آور است (استوارت، چینک، تامپسون، افضلی^{۱۰} و همکاران ۲۰۲۱). در واقع شخصیت نحوه‌ی تعامل فرد با عوامل آسیب‌زا را تعین می‌کند (هاستسوکی، پیروکوب، ۲۰۱۸). در بعد فردی، شخصیت عاملی است که ممکن است نقش مهمی در ایجاد پیش‌زمینه و مستعد کردن افراد در رفتارهای مصرف مواد داشته باشد (حسینی المدنی، کریمی و بهرامی، ۱۳۹۱). بنابراین شخصیت یک عامل مخاطره‌ای بالقوه و یا یک عامل محافظت‌کننده عمدۀ از اعتیاد به حساب آید که می‌تواند سایر عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌ای از جمله عوامل مرتبط با خانواده را تحت تأثیر قرار دهد. یکی از ویژگی‌های شخصیتی که با اعتیاد در ارتباط است، ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری است. روان‌رنجوری یک تمایل طولانی‌مدت به یک حالت عاطفی منفی یا اضطراب از جمله خشم، اضطراب، خودآگاهی، تحریک‌پذیری، بی‌ثبتاتی عاطفی و افسردگی است. روان‌رنجوری مدت‌بهاست که به عنوان یکی از حوزه‌های مهم و قابل توجه شخصیت شناخته شده است و به طور فزاینده‌ای به عنوان یک حوزه اساسی اختلال شخصیت و به طور کلی آسیب شناسی روانی شناخته می‌شود (ویدیگر و اولتمن^{۱۱}، ۲۰۱۷).

علاوه بر تحقیقات ذکر شده، ویژگی‌های شخصیت و ابعاد مختلف خانواده و ارتباط آنها با نگرش به اعتیاد در پژوهش‌های متعدد مورد بررسی قرار گرفته است. شو شین، من ایکسیا و سان^{۱۲} (۲۰۲۳) در پژوهشی نشان دادند، پنج عامل بزرگ شخصیت رابطه‌ی بین سبک فرزندپروری والدین و سلامت روان در بین دانشجویان واسطه‌گری می‌کند. مام شریفی و همکاران (۱۳۹۹) نیز در پژوهشی نشان دادند، هیجان‌خواهی هم بطور مستقیم و هم از

¹ Doinita & Maria

² Niazi, Dick, Adkins & Cooke

³ Betancourt

⁴ McCormick

⁵ Shell, Newman., Fang,

⁶ Wang

⁷ Maina

⁸ Monaco

⁹ Alderete, Gregorich, Monteban, Kaplan, Mejia

¹⁰ Stewart, Chinneck, Thompson, Afzali

¹¹ Widiger & Oltmanns

¹² Shuxin, Meixia & sun

طریق روان‌نじوری و تواافق‌پذیری، می‌تواند، آمادگی به اعتیاد را پیش‌بینی کند. همچنین (هافستد و مک کری^۱ ۲۰۰۴) در پژوهشی نشان دادند که نمرات بدست آمده از ویژگی‌های شخصیت در ۳۳ کشور مورد بررسی با نمرات بعد فرهنگی دارای همبستگی است. در پژوهشی دیگر فراهانی و خانی پور (۱۳۹۶) نشان دادند که فرهنگ ایرانی به شیوه‌های مختلفی در بروز صفات شخصیتی و شیوه‌های مقابله با استرس نقش دارد. نتایج پژوهش دهستانی (۱۳۹۴) نیز نشان داد که همبستگی معناداری بین ابعاد مختلف دینداری و عوامل شخصیتی وجود دارد. در این پژوهش عامل شخصیتی برون‌گرایی تنها عاملی است که با ابعاد دینداری رابطه معناداری ندارد. (ساروگلو^۲ ۲۰۰۲) نیز در پژوهشی نشان داد که علاوه بر تواافق‌پذیری و وظیفه‌شناسی، دینداری امروزه با برون‌گرایی نیز مرتبط است، در حالی که گشودگی با بنیادگرایی دینی و تا حدودی با دینداری ذاتی – عمومی رابطه منفی دارد. همچنین نتایج نشان داد که دینداری بیرونی با روان‌نじوری بالا همراه است، در حالی که دینداری و معنویت بالغ باز منعکس کننده ثبات عاطفی است. همچنین (صادقی، عصار، پیمان پاک و ابراهیمی، ۱۳۹۳) در پژوهشی نشان دادند که روان‌نじور خوبی پیش‌بینی کننده ارتباط نامطلوب با خدا و ویژگی‌های برون‌گرایی، تواافق‌جویی و وظیفه‌شناسی پیش‌بینی کننده ارتباط مناسب با خدا می‌باشد.

راهبردهای پیشگیری و مداخله زود هنگام می‌تواند تأثیر مصرف مواد و اختلالات روانی را در جوامع بخصوص در میان جوانان و نوجوانان کاهش دهد. یکی از مهمترین راهبردهای پیشگیری تغییر نگرش مثبت نسبت به مواد و شناسایی عوامل مخاطره‌آمیز و محافظت کننده نوجوانان در گرایش یا عدم گرایش به اعتیاد است. بنابراین هدف پژوهش حاضر بررسی رابطه‌ی عوامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز مرتبط با خانواده با گرایش به مصرف مواد در دانش‌آموزان دوم متوسطه با نقش واسطه‌ای شخصیت است. بر اساس بررسی‌های صورت گرفته پژوهشی با نقش واسطه‌ای ویژگی‌های شخصیت در رابطه ترکیب عوامل خانوادگی ذکر شده (باورهای دینی، پایگاه اجتماعی – اقتصادی، باورهای فرهنگی بومی و سبک فرزند پروری) با گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان صورت نگرفته است. علاوه بر این، در پژوهش حاضر بعضی از متغیرهای مهم مرتبط با خانواده از جمله فرهنگ بومی / محلی / قومی مورد توجه قرار گرفته است. بنابراین در پژوهش حاضر این سؤال مطرح است که آیا ویژگی‌های شخصیتی در رابطه بین عوامل محافظت کننده و مخاطره‌آمیز مرتبط با خانواده و نگرش به مصرف مواد نقش واسطه‌ای ایفا می‌کند یا خیر؟

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر همبستگی- توصیفی از نوع تحلیل مسیر بود جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دانش‌آموزان متوسطه دوم شهرستان خرم‌آباد در سال ۱۴۰۲-۱۴۰۱ به تعداد ۸۴۴۲ دانش‌آموز تشکیل می‌دادند. از این تعداد بر اساس گزارش سازمان آموزش و پرورش استان لرستان ۴۴۳۱ دانش‌آموز پسر و بقیه دختر بودند. حجم نمونه مورد مطالعه ۳۴۰ دانش‌آموز برآورد گردید. در این پژوهش از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای نسبی استفاده شد. بعد از توضیحات لازم و رعایت اصول اخلاقی پرسشنامه‌ها ارائه و جمع‌آوری گردید و با نرم‌افزار PLS بررسی گردید.

ابزار پژوهش

پرسشنامه نگرش به اعتیاد: این پرسشنامه در مورد نگرش نسبت به اعتیاد و مواد مخدّر است که به صورت فرم الف و ب توسط نظری (۱۳۸۰) ساخته شده است. این پرسشنامه به صورت لیکرتی نمره‌گذاری شده و در مورد ماده‌های مساعد با نگرش مثبت به اعتیاد به پاسخ‌های کاملاً موافق نمره ۵ و کاملاً مخالف نمره ۱ داده می‌شود و در مورد ماده‌های نامساعد یا نگرش منفی به اعتیاد، نمره‌گذاری معکوس انجام می‌شود. بنابراین دامنه نمرات فرد

¹. Hofstede and McCrae

². Saroglu

در این پرسشنامه بین ۳۲ تا ۱۶۰ در نوسان خواهد بود و کسب نمره بالاتر نشانگر نگرش مساعد و مطلوب نسبت به اعتیاد و مصرف مواد مخدر است. وی برای تعیین اعتبار صوری از نظر اساتید روانشناسی استفاده کرده است. فرم اولیه مقیاس دارای ۶۴ آیتم بوده که آنها نیز به دو نیمه تقسیم شده‌اند تا در مقیاس، دو فرم موازی بدست آید. نتایج نشان داد که همبستگی بین دو فرم الف و ب برابر ۰/۸۲ است و دو مقیاس به میزان بالا و رضایت‌بخشی با یکدیگر موازی هستند. نتایج بدست آمده در مورد مقیاس نگرش ساخته شده نشان می‌دهد که مواد مقیاس از همسانی خوبی برخوردارند. ضریب آلفای کرونباخ در فرم الف برابر ۰/۸۱ و در فرم ب برابر با ۰/۸۶ است (پورچناری و گلزاری، ۱۳۸۷). همچنین، در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه ذکر شده با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۴ برآورد گردید.

پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی: این پرسشنامه توسط بهرامی احسان (۱۳۸۱) معرفی شده است. این پرسشنامه ۴۵ گویه دارد و میزان جهت‌گیری مذهبی را در فرد مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد. این پرسشنامه شامل چهار خرده مقیاس است که هر کدام از خرده مقیاس‌ها ابعاد متفاوتی را می‌سنجد. خرده مقیاس مذهب‌گرایی، شامل ۱۸ گویه، خرده مقیاس سازمان نایافتنگی شامل ۱۶ گویه، خرده مقیاس ارزش‌نده سازی مذهبی شامل ۵ گویه و خرده مقیاس کام جویی هم شامل ۶ گویه است. این پرسشنامه براساس مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت تهیه شده و پاسخ‌گو نظر خود را درباره هر پرسش از (کاملاً موافق=۵، موافق=۴، متوسط=۳، مخالف=۲، کاملاً مخالف=۱) مشخص می‌سازد. نمره بین ۹۰ تا ۴۵ جهت‌گیری مذهبی در فرد بیرونی است. نمره بین ۹۰ تا ۱۳۵ : جهت‌گیری مذهبی در فرد متوسط است. نمره بالاتر از ۱۳۵، جهت‌گیری مذهبی در فرد درونی است. به منظور بررسی ساختار هماهنگی درونی پرسش‌ها از روش اسپیرمن براون استفاده شد. ضرایب قابلیت اعتماد محاسبه شده از روش اسپیرمن براون برابر ۰/۹۱ بدست آمد (بهرامی احسان، ۱۳۸۰). همچنین پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۵ و ضریب پایایی با استفاده از آلفای کرونباخ برای زیر مقیاس‌ها بین ۰/۸۵ و ۰/۹۱ (بهرامی، ۱۳۸۰) است. همچنین، در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۷ برآورد گردید.

پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی: پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی، یک پرسشنامه ترکیبی است که بر اساس گویه‌های محقق ساخته و گویه‌های اعتبار یابی شده از مطالعات پیشین (مومبینی، حسین‌زاده و مومبینی، ۱۳۹۸؛ صدیق سروستانی، ۱۳۸۸؛ مظفر، ذکریایی و ثابتی، ۱۳۸۸؛ حسین‌زاده فرمی، صادقی، ۱۳۹۸؛ حسینی، ۱۳۹۶؛ میرفردی و شهریاری، ۱۳۹۶) و سایر مقالات ساخته شده است. این پرسشنامه از دو بخش درست شده است. یک بخش به نقش تسهیل کنندگی نگرش‌های فرهنگی نسبت به اعتیاد در دانش‌آموzan می‌پردازد. این بخش شامل ۳۶ گویه است و در بخش دیگر نقش درمانی و شفابخشی (پیشگیری) فرهنگ در اعتیاد مورد توجه قرار می‌گیرد که شامل ۱۹ گویه است. همچنین برای تعیین اعتبار پرسشنامه فوق از نظر دانشجویان تحصیلات تکمیلی و اساتید روانشناسی استفاده شده است. همچنین، آلفای کرونباخ محاسبه شده برای پرسشنامه باورهای فرهنگی بومی ۰/۶۸ ذکر شده است.

پرسشنامه سبک فرزندپروری: این پرسشنامه دارای ۳۰ گویه است که توسط (بامریند^۱، ۱۹۹۱) بر اساس نظریه وی طراحی و ساخته شد و در سال ۱۳۷۴ توسط اسفندیاری به فارسی ترجمه گردید. این پرسشنامه، شیوه‌های فرزندپروری والدین را در سه عامل شیوه‌ی سهل‌گیرانه ۱۰ گویه، شیوه‌های استبدادی ۱۰ گویه و شیوه‌های اقتدارگرا نیز ۱۰ گویه اندازه‌گیری می‌کند. این پرسشنامه با مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای از ۱ تا ۵ به ترتیب کاملاً مخالف، مخالف، تا حدی مخالف، موافق و کاملاً موافق نمره گذاری شده است که با جمع نمره‌های سؤال‌های مربوط به هر شیوه و تقسیم آن بر تعداد سؤالات نمره مجزا هر عامل بدست می‌آید. (بامریند، ۱۹۹۱) برای محاسبه پایایی با روش (بازآزمایی) ۰/۸۱ برای شیوه سهل‌گیرانه، ۰/۸۶ برای شیوه استبدادی و ۰/۷۸ برای شیوه اقتداری

^۱. Baumrind

گزارش نمود. علاوه بر آن مهر افروز (۱۳۷۸) ثبات درونی را با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه نمود که ۰/۷۵ برابر شیوه سهل‌گیری ۰/۸۵ برابر شیوه استبدادی و ۰/۸۲ برابر شیوه اقتدار منطقی بدست آورد. هچنین اسنندیاری (۱۳۷۴) برای روایی پرسشنامه از صاحب نظران در زمینه روانشناسی استفاده کرد که نتایج بدست آمده نشان داد که پرسشنامه شیوه‌های فرزندپروری با مریند دارای روایی (اعتبار) صوری است. همچنین، در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه سبک فرزندپروری با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۳٪ برآورد گردید.

پرسشنامه وضعیت اجتماعی - اقتصادی^۱: این پرسشنامه دارای ۱۱ سؤال بوده که توسط قدرت نما (۱۳۹۲) طراحی و تنظیم گردید. این پرسشنامه میزان درآمد، طبقه اقتصادی، تحصیلات و وضعیت مسکن می‌باشد. مجموعاً ۶ سوال جمعیت شناختی و ۵ سوال اصلی است، استفاده می‌شود. مقایس اندازه گیری سؤال‌ها در این پرسشنامه پنج گزین ای و روش امتیازگذاری به ترتیب خیلی پایین = ۱ تا خیلی بالا = ۵ می‌باشد. اسلامی و همکاران (۱۳۹۲) روایی صوری و محتوایی پرسشنامه مذکور را توسط ۱۲ تن از متخصصین ورزشی مورد تأیید قرار دادند، همچنین با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ پایایی پرسشنامه ۰/۸۳ به دست آمد. در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۷۹٪ برآورد گردید.

پرسشنامه ویژگی‌های شخصیتی: پرسشنامه پنج عاملی نتو فرم بلند^۲ توسط (کاستا و مک کری^۳) ساخته شد. این پرسشنامه برای سنجش ویژگی‌های شخصیتی در پنج عامل برونگرایی (E)، روان‌نجروری (N) وظیفه شناسی یا با وجودان بودن (C)، گشودگی نسبت به تجربه یا انعطاف‌پذیری (O) و تطبیق‌پذیری یا توافق و یا دلپذیری (A) تهیی شده است و مشتمل بر ۲۴ گویه است. این پرسشنامه در ایران توسط گروسوی فرشی و همکاران (۱۳۸۰) هنجاریابی شده و روایی و پایایی آن به ترتیب ۰/۶۶٪ و ۰/۸۷٪ گزارش شده است. همچنین در پژوهش سبکرو، حق‌بین و ابراهیم‌زاده (۱۳۹۵) آلفای کرونباخ هریک از ابعاد شخصیت (روان‌نجروری، با وجودان بودن، گشودگی نسبت به تجربه، برونوگرایی و سازگاری) به ترتیب ۰/۸۹٪، ۰/۷۴٪، ۰/۷۱٪، ۰/۸۳٪ و ۰/۷۴٪ گزارش شده است. پرسشنامه فوق دارای مقیاس ۵ درجه‌ای لیکرت است که برای کاملاً مخالف نمره ۰ و برای کاملاً موافق نمره ۰ در نظر گرفته شده، اما برای سوالات معکوس کاملاً موافق نمره ۴ و کاملاً مخالف نمره ۰ در نظر گرفته شده است. همچنین، در پژوهش حاضر پایایی پرسشنامه ویژگی‌های شخصیت با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۸۱٪ برآورد گردید.

یافته‌ها

بعد از بررسی پیش‌فرض‌ها از شاخص GOF برای برآورد برآورده شد. در اخر نیز به بررسی روابط مستقیم و غیر مستقیم متغیرهای مدل پرداخته شد. در تحلیل عاملی تأییدی پیش‌فرض اساسی آن است که هر عاملی با زیرمجموعه خاصی از متغیرها ارتباط دارد. حداقل شرط لازم برای تحلیل عاملی تأییدی این است که پژوهشگر در مورد تعداد عامل‌های مدل، قبل از انجام تحلیل، پیش‌فرض معینی داشته باشد، ولی در عین حال پژوهشگر می‌تواند انتظارات خود مبنی بر روابط بین متغیرها و عامل‌ها را نیز در تحلیل وارد کند. برای ارزیابی اعتبارستجوی مدل‌های اندازه‌گیری مقادیر زیر را محاسبه کرده و در صورت برآورده شدن شرایط مندرج در جدول (۲) می‌توانیم ادعا کنیم که مدل اندازه‌گیری از شرایط مناسب و مطلوبی برقرار است.

^۱. Socio-economic status questionnaire (SES)

^۲. NEO- PI-R

^۳. Costa and McCree

جدول ۱. شرایط برقراری پایایی و روایی همگرا

منبع	حد مجاز	شاخص
(جوزپ و همکاران ۲۰۱۶)	• پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ بالای ۰/۷ باشند.	پایایی
	• بارهای عاملی باید معنادار باشند ($t > 1.96$)	روایی همگرا
	• بارهای عاملی استاندارد باید بزرگتر از ۰/۴ باشد.	
	CR>AVE	•
	AVE>0/5	•
	Rho_A>0/7	•
	AVE>MSV	•
	GOF>0/36	•
	SRMR<0/1	•

AVE، میانگین واریانس استخراج شده، CR، قابلیت اطمینان ساخت، MSV، حداکثر واریانس مریع مشترک، GOF، برازش

جدول ۲. نتایج مقادیر بارهای عاملی متغیرهای مشاهده‌پذیر، آلفای کرونباخ، پایایی مرکب

متغیر	آلفای کرونباخ	قابلیت اطمینان	پایایی مرکب
تسهیلگری فرهنگ بومی	۰.۸۵۸	۰.۸۵۹	۰.۹۰۴
روان رنجوری	۰.۸۳۰	۰.۸۴۴	۰.۸۷۶
سازمان نایافتگی مذهبی	۰.۸۴۹	۰.۸۶۲	۰.۸۹۹
سبک فرزندپروری سهل گیر	۰.۸۳۷	۰.۸۵۰	۰.۸۸۱
طبقه اقتصادی	۰.۸۰۴	۰.۸۰۷	۰.۹۱۱
نگرش به مصرف مواد	۰.۹۲۵	۰.۹۳۲	۰.۹۳۴

نتایج بررسی ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی مرکب در جدول (۲) نشان داد که مقادیر این شاخص‌ها برای همه متغیرهای پنهان، بیشتر از ۰.۷ است و بنابراین پایایی ابزارهای اندازه‌گیری با استفاده از این دو شاخص هم تأیید شد (هنسلر و همکاران،^۱ ۲۰۱۱ و هیر، ۲۰۱۷).

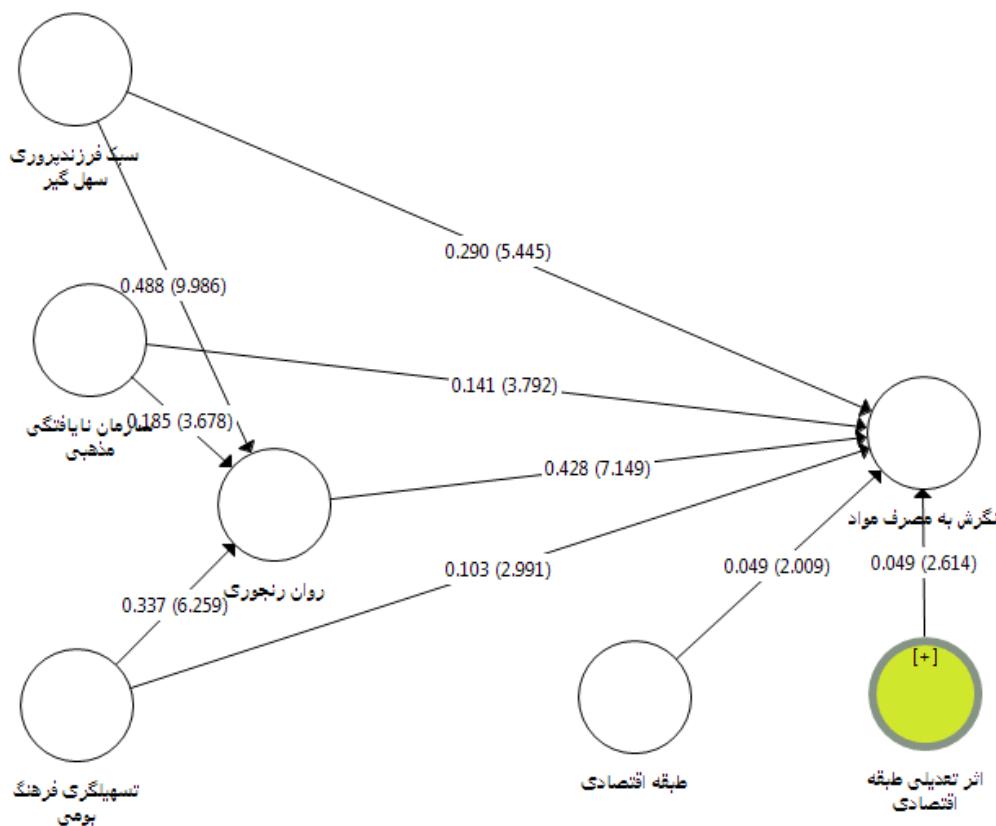
جدول ۳. آزمون فورنل - لارکر و میانگین واریانس استخراج شده

تسهیلگری فرهنگ بومی	فرهنگ رنجوری	سازمان نایافتگی مذهبی	سبک فرزندپروری سهل گیر	طبقه اقتصادی	نگرش به مصرف مواد	AVE
۰.۸۳۸	۰.۷۴۷	۰.۷۵۰	۰.۷۶۲	۰.۵۸۲	۰.۷۵۳	۰.۷۰۲
۰.۷۴۷	۰.۶۲۳	۰.۶۹۱	۰.۷۹۰	۰.۵۵۱	۰.۶۵۱	۰.۵۴۵
۰.۷۵۰	۰.۷۸۳	۰.۷۴۷	۰.۸۳۱	۰.۴۴۸	۰.۶۱۹	۰.۶۹۰
۰.۷۶۲	۰.۷۶۲	۰.۷۹۰	۰.۷۴۷	۰.۵۵۶	۰.۶۰۳	۰.۵۵۷
۰.۵۸۲	۰.۵۵۱	۰.۴۴۸	۰.۷۹۰	۰.۹۱۴	۰.۶۱۹	۰.۸۳۶
۰.۷۵۳	۰.۶۵۱	۰.۶۵۰	۰.۸۳۱	۰.۶۰۳	۰.۷۴۷	۰.۰۵۸۸

همانطور که در جدول (۳) ملاحظه می‌شود، نتایج بررسی مقادیر واریانس استخراج شده متغیرهای پنهان پژوهش نشان داد که همه متغیرها مقادیر بیش از ۰.۵ به خود اختصاص دادند. بر این اساس می‌توان گفت: روایی همگرای ابزارهای اندازه‌گیری با استفاده از شاخص میانگین واریانس استخراج شده، تأیید شد. بر این اساس نتایج بدست آمده از جدول (۳)، جذر میانگین استخراج شده هر متغیر پنهان، بیشتر از حداکثر همبستگی آن متغیر

^۱ Henceler et al

پنهان با متغیرهای پنهان دیگر است. بر این اساس روابی و آگرا مدل اندازه‌گیری با استفاده از آزمون فورنل- لارکر تأیید شد.

شکل ۱. نمودار ضرایب مسیر استاندارد و معناداری ضرایب مسیر

جدول ۲. ضریب تعیین و اندازه اثر

نگرش به	روان رنجوری	ضریب تعیین تغییر شده	ضریب تعیین	روان رنجوری
مصرف مواد				
۰.۰۴۶	اثر تعديلی طبقه اقتصادی	۰.۶۷۱	۰.۶۷۲	
۰.۰۵۰	تسهیلگری فرهنگ بومی	۰.۷۴۶	۰.۷۴۷	نگرش به مصرف مواد
۰.۴۱۸	روان رنجوری			
۰.۱۰۹	سازمان نایافتنگی مذهبی			
۰.۲۹۴	سبک فرزندپروری سهول گیر			
۰.۰۲۵	طبقه اقتصادی			

ضریب تعیین تعديل شده نگرش به مصرف مواد ۷۴۶ است که این عدد بیان می‌کند که ۷۴ درصد از تغییرات نگرش به مصرف مواد تحت تأثیر متغیرهای پژوهش است و مابقی عواملی هستند که در مدل در نظر گرفته نشده است. معیار دیگر بررسی مدل ساختاری اندازه اثر می‌باشد. کohen (۱۹۸۸) مقادیر ۰.۱۵، ۰.۰۲ و بیشتر ۰.۳۵ را به ترتیب مقادیر ضعیف، متوسط و قوی ارزیابی کرده‌اند. نتایج بررسی مقادیر اندازه اثر در جدول (۵) نشان داد که این مقدار برای اثرات ضعیف تا قوی گزارش شد.

چنانچه مقدار بدست آمده بالای حداقل آماره در سطح مورد اطمینان در نظر گرفته شده باشد، آن رابطه یا فرضیه تایید می‌شود. در سطح معناداری ۹۰ درصد، ۹۵ درصد و ۹۹ درصد این مقدار به ترتیب با حداقل آماره $t = 1.64$ و 2.58 مقایسه می‌شود.

جدول ۵. توان پیش‌بینی مدل

$-SSE/SSO) \times Q^2 (=$	SSE	SSO	
۴۳۹.۰	۵۳۱.۱۲۷,۱	۰۰۰۰۱۰,۲	روان رنجوری
۳۹۶.۰	۹۲۰.۴۴۱,۳	۰۰۰.۶۹۵,۵	نگرش به مصرف مواد

جدول ۳. نتایج برازش مدل کلی

GOF	مقادیر اشتراکی	مقادیر اشتراکی	ضریب تعیین	تسهیلگری فرهنگ بومی
۴۵۳.۰	۶۴۰.۰	۷۰۲.۰	۰.۷۰۹	روان رنجوری
		۵۴۵.۰		سازمان نایافتنگی مذهبی
		۶۹۰.۰		سبک فرزندپروری سهل گیر
		۵۵۷.۰		طبقه اقتصادی
		۸۳۶.۰		نگرش به مصرف مواد
۰.۰۷۳		۵۵۸.۰	۷۴۷.۰	ریشه دوم میانگین مربuat باقیمانده استاندارد شده (SRMR)

با توجه به مقدار بدست آمده برای GOF به میزان ۴۵۳.۰ بوده که بیشتر از مقدار پیشنهادی وتزلس و همکاران (۲۰۰۹) ۰.۳۶ یعنی قوی بودن مدل را نشان می‌دهد، می‌باشد و بنابراین برازش مناسب مدل کلی تایید می‌شود. مقدار مطلوب برای شاخص ریشه دوم میانگین مربuat باقیمانده استاندارد شده حداقل ۰.۱ است. نتایج بدست آمده از این شاخص نشان داد که مقدار آن برابر با ۰.۰۷۳ گزارش شد که مقداری مطلوب است و بنابراین برازش مناسب مدل کلی تایید می‌شود.

نتایج نشان همه مسیرهای مستقیم (اثر تعاملی طبقه اقتصادی، تسهیلگری فرهنگ بومی، روان رنجوری، سازمان نایافتنگی مذهبی و سبک فرزند پرورس سهل گیر به نگرش به مواد) تایید شده است. همچنین همه مسیرهای مستقیم تسهیلگری فرهنگ بومی، سبک فرزندپروری سهل گیر، سازمان نایافتنگی مذهبی به ویژگی شخصیتی روان رنجوری) تایید شده است. همچنین روابط غیر مستقیم تسهیلگری فرهنگ بومی، سازمان نایافتنگی مذهبی و سبک فرزندپروری سهل گیر به نگرش مصرف مواد با نقش واسطه‌ای ویژگی شخصیتی روان رنجوری تایید می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

علیرغم ارتباط بین عوامل مخاطره‌ای و رفتارهای اعتیادآور و مشکل‌ساز، اکثر نوجوانانی که در معرض عوامل خطر عقار می‌گیرند، هرگز رفتارهای اعتیادآور مشکل ساز را بروز نمی‌دهند، زیرا عوامل محافظتی نیز وجود دارد (عفراطی، ۲۰۲۲). نتایج پژوهش حاضر نشان داد که سبک فرزندپروری سهل‌گیر بر گرایش نوجوانان به اعتیاد تأثیر دارد. این نتایج با نتایج بدست آمده از تحقیقات (کهنسال و همکاران، ۱۳۹۹؛ سلطانی و زینالی، ۱۳۹۶؛ چاکرون-باگیونی^۱، و همکاران، ۲۰۲۱؛ لیو و ویشر، ۲۰۲۱؛ زارور و همکاران، ۲۰۲۱؛ لوکاوسکا و همکاران، ۲۰۲۰ ولی و همکاران، ۲۰۲۲) همسو است. سبک‌های ناسالم فرزندپروری با کنترل و محبت نامتوازن زمینه نگرش مثبت به اعتیاد را در نوجوانان ایجاد می‌کند. بنابراین، توانایی‌های روانی اجتماعی پایین، ضعف مهارت‌های ارتباطی و رفتارهای تکانشی در فرزندان خانواده‌های دارای سبک سهل‌گیرانه، خطر گرایش به مصرف را افزایش می‌دهد. از آنجایی که این فرزندان در زمان مناسب، ناکامی‌های زندگی را تجربه نکرده‌اند و برای آن آماده نشده‌اند، برای مقابله با شکست‌ها، محدودیتها و ناکامی‌ها، از توانایی مناسب برخوردار نیستند و احتمال گرایش به مواد و سایر رفتارهای پرخطر به عنوان روشی برای تنظیم هیجانی افزایش می‌یابد. همچنین نبود نظارت، محدودیت و ضعف والدین در هدایت فرزندان در اعمال انضباط پایدار سبب گرایش فرزندان آنها به رفتارهای پرخطر می‌گردد (محمدخانی و نوری، ۱۳۹۶).

دیگر یافته‌های پژوهش نشان داد که طبقه اقتصادی خانواده بر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مواد تأثیر دارد. این نتایج با تحقیقات (شالچی و همکاران، ۱۳۹۵؛ پارسیان و همکاران، ۱۳۹۳؛ گرا و همکاران، ۲۰۲۰؛ راشل و همکاران، ۲۰۲۱؛ بوجا^۲ و همکاران، ۲۰۱۹؛ رودونت^۳ و همکاران، ۲۰۱۲) همسو است. نتایج پژوهش حاضر نشان داد که وضعیت اقتصادی پایین خانواده فرصت تجربه مستقیم و کنترل کمتری را برای فرزندان فراهم می‌نماید. همچنین والدین دارای سطح تحصیلات پایین از احساس توانمندی پایین‌تری در رشد استعدادهای فرزندان خود و ایجاد کنترل بر استرس‌های محیطی برخوردارند و مقابله‌های نامناسبی نسبت به محیط بکار می‌گیرند. بنابراین الگوی سالمی برای نوجوانان شکل نمی‌گیرد و سبب گرایش به گروههای و همسالان منحرف و نهایتاً نگرش مثبت به سمت مواد می‌گردد. در واقع، موقعیت اجتماعی – اقتصادی خانواده، تحول بهنجار کودکان و بهزیستی خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بنابراین، افرادی که متعلق به سطح اجتماعی – اقتصادی پایین هستند، از نظر شکل‌دهی مکانیزم‌های مقابله‌ای غیرانطباقی، مانند استفاده از مواد مخدر بسیار آسیب‌پذیر می‌باشند (شالچی و همکاران، ۱۳۹۳). از طرف دیگر، سطح پایین اقتصادی و تحصیلات والدین بخصوص پدر سبب گرایش نوجوانان به دوستان و همسالان ناسالم می‌گردد، که این موارد زمینه را برای نگرش نوجوانان به اعتیاد و سایر رفتارهای بزهکارانه آماده می‌کند.

دیگر یافته‌های پژوهش نشان داد که سازمان نیافتگی مذهبی بر نگرش دانش‌آموزان نسبت به مواد تأثیر دارد. نتایج این بخش از پژوهش با دیگر پژوهش‌های این حوزه (اسمعاعیل بیگی و همکاران، ۱۳۹۷؛ فراتی و همکاران، ۱۳۹۷؛ شوشتاری رضوانی و آقبابایی، ۱۳۹۸؛ فرزانه جاجرمی و همکاران، ۱۳۹۹؛ زارعی و کاظمی‌پور، ۱۳۹۹؛ تیرادو و همکاران، ۲۰۲۲ و وندی و گراز، ۲۰۲۱) همسو است. سازمان نیافتگی با ویژگی‌هایی مانند تردید، دودلی، ریا، ناخوشی از زندگی و پریشانی خاطر بستر را برای گرایش نوجوانان به اعتیاد فراهم می‌کند. در تبیین یافته‌ها می‌توان گفت که معنویت (دین) از طریق افزایش خودکنترلی، برقراری نظم اخلاقی، افزایش تعهدات اخلاقی (بهامین، داوری فرد و صادقی، ۱۳۹۷)، کاهش اختلالات روانی و همچنین مشکلات ناشی از آن مانند

¹. Chakroun-Baggioni

². Buja

³. Redonnet

خودکشی، افسردگی و اضطراب ابوریا پارگامنت، ماهونی و استاین^۱، ۲۰۱۵، تعدیل آثار بحران‌های شدید، سیستم معناده‌ی (افکار، باورها، انتظارات و اهداف)، احساس ارزشمندی (سیبلبرمن^۲، ۲۰۰۵)، احساس امنیت و کاهش عواطف منفی (اسمیت^۳، ۲۰۰۳) منجر به کاهش نگرش مثبت نسبت به اعتیاد در دانشآموزان می‌گردد. همچنین مذهب می‌تواند از طریق مهارت‌ها و دانشی که فرد کسب می‌کند از مصرف مواد پیشگیری کند. مثلاً مذهب می‌تواند با ایجاد یک سیستم معناده‌ی، هدفدار بودن و خود ارزشمندی مثبت مانع رفتارهای هیجانی شود (اسمیت، ۲۰۰۳). بنابراین سازمان نایافتگی مذهبی برخلاف آثار مثبت دینداری زمینه را برای گرایش نوجوانان به اعتیاد فراهم می‌کند.

علاوه بر موارد فوق دیگر یافته‌های پژوهش نشان داد که باورهای فرهنگی (بومی / محلی) بر نگرش دانش-آموزان نسبت به مواد تأثیر دارد. تحقیقات گویای نقش تسهیل‌گری فرهنگ بومی (صدقی سروستانی و قادری، ۱۳۸۸؛ مومبینی و همکاران، ۱۳۹۶) و همینطور نقش شفابخشی (درمان) و پیشگیری فرهنگ (آلدرته و همکاران، ۲۰۱۶؛ ماینا و همکاران، ۲۰۲۰؛ موناکو و همکاران، ۲۰۲۰؛ شل و همکاران، ۲۰۱۰ و گینزبری^۴، ۲۰۱۶) در افزایش یا کاهش اعتیاد است که می‌توان نتایج پژوهش حاضر را با نتایج آنها همسو دانست. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که مخاطرات فرهنگ بومی از جمله باورها و هنجارهای تشویق کننده (تسهیل‌گر)، تقابل فرهنگ‌ها، انحطاط فرهنگی، گسیختگی جامعه، آنومی یا از دست دادن هویت قومی سالم و بی‌اعتمادی فرهنگی می‌تواند، سبب شکل-گیری باورها و نگرش‌های ناکارآمد، گرایش به ناهنجاری‌ها، دوری از آداب و رسوم سنتی و مذهبی، فاصله گرفتن از ارزش‌های فرهنگی و از دست دادن هویت قومی و فرهنگی در نوجوان شده که همه‌ی این موارد می‌تواند، زمینه ساز گرایش نوجوان به اعتیاد و رفتارهای پرخطر گردد. به گونه‌ای که (سلمکو، وود، تورمن^۵، ۲۰۰۶) معتقدند که بسیاری از مشکلات سوء مصرف مواد با از دست دادن فرهنگ سنتی مرتبط است. بنابراین باتوجه به خطراتی که در فرهنگ‌های سنتی و بومی ایران از جمله (قوم لر) وجود دارد، گرایش نوجوانان به اعتیاد دور از ذهن نیست.

علاوه بر روابط عوامل مرتبط با خانواده با نگرش دانشآموزان به مصرف مواد، نتایج پژوهش حاضر نشان داد که، تسهیل‌گری فرهنگ بومی، سبک فرزندپرورس سهل‌گیر، طبقه اقتصادی و سازمان نایافتگی مذهبی نیز با ویژگی شخصیتی روان‌نじوری رابطه معناداری دارند. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که وجود مخاطرات فرهنگی منجر به شکل‌گیری باورهای ناسالم و درک نادرستی از هنجارها و ارزش‌های سنتی جامعه می‌گردد. این موارد می‌توانند، سبب ایجاد هیجانات منفی و عدم ثبات عاطفی در دانشآموزان گردد. بنابراین مخاطرات فرهنگی می‌تواند زمینه شکل‌گیری شخصیت روان‌نじوری در میان دانشآموزان را فراهم می‌نماید. سبک فرزندپروری سهل‌گیر نیز با توانایی روانی و اجتماعی پایین، مهارت‌های ارتباطی ضعیف و رفتارهای تکانشی و عزت‌نفس پایین در ارتباط است. خود کنترلی پایین و مهارت‌های مقابله‌ای ضعیف می‌تواند زمینه ایجاد عاطفه منفی و ویژگی شخصیتی روان‌نじوری در این افراد شود. وضعیت اقتصادی ضعیف خانواده فرصت کمتری را برای رشد ویژگی‌های مثبت شخصیتی از جمله وظیفه‌شناسی در نوجوانان فراهم می‌کند. بنابراین هر اندازه پایگاه اجتماعی اقتصادی خانواده در شرایط نامناسب‌تری قرار داشته باشد، احتمال رشد ناسالم نوجوان و بکارگیری راهبردهای مقابله‌ای منفی و ویژگی‌های شخصیتی روان‌نじور در نوجوان بیشتر می‌گردد (تاتیانی^۶، ۲۰۲۳، پراکاش و آمالداس^۷، ۲۰۱۵). در نهایت ویژگی

^۱. Abu Raiya H, Pargament KI, Mahoney A, Stein

^۲. Sil Berman

^۳. Smith

^۴. Gainsbury

^۵. Szelemko, Wood, Thurman

^۶. Tatiani

^۷. Prakash & Amaladoss

سازمان ایافتگی مذهبی با ویژگی‌های منفی مانند دولی و پریشان حالی، تردید و ریا می‌توانند سبب خلق منفی پایدار و ویژگی شخصیتی روان‌نじوری در نوجوانان گردد.

یافته‌های دیگر پژوهش نشان داد که متغیر سبک فرزندپروری سهل‌گیر به طور غیرمستقیم از طریق ویژگی شخصیتی روان‌نじوری بر نگرش دانش‌آموزان به مصرف مواد تأثیر دارد. نتایج پژوهش حاضر را می‌توان با نتایج (شوشین، می‌شین و سان، ۲۰۲۳) که نشان داد ۵ عامل بزرگ شخصیت رابطه‌ی بین سبک فرزندپروری والدین و سلامت روان در بین دانشجویان واسطه‌گری می‌کند، همسو دانست. همچنین می‌توان آن را با نتایج تحقیق مام شریفی و همکاران (۱۳۹۸) که نشان دادند، هیجان‌خواهی هم بطور مستقیم و هم از طریق روان‌نじوری و توافق-پذیری، می‌تواند، آمادگی به اعتیاد را پیش‌بینی کند، همسو دانست. در تبیین این یافته می‌توان اذعان داشت که برخی افراد به دلیل دارا بودن ویژگی‌های شخصیتی خاصی، استعداد بیشتری برای رفتارهای مخرب و خود‌آسیب-رسان از جمله اعتیاد دارند. ویژگی شخصیتی روان‌نじورخوبی شامل تمایل طولانی مدت به یک حالت عاطفی منفی یا اضطراب، پرخاشگری، افسردگی، کمرویی، تکانشگری و آسیب‌پذیری است، افرادی که نمرات بالاتری در این ویژگی می‌گیرند، به احتمال زیاد در مواجهه با فشارهای روانی، راهکارهای مقابله کارآمدی ندارند و همین موضوع باعث می‌شود که افراد را در گیر رفتارهای پرخطر نماید (سهرابی، مام شریفی، رافعی، اعظمی، ۱۳۹۷). این افراد احتمالاً دارای افکاری غیرمنطقی در مواجهه با مشکلات هستند و قدرت کمتری در کنترل تکانه‌های خود دارند و درجه انطباق‌پذیری ضعیفتری در ارتباط با دیگران و شرایط فشار روانی نشان می‌دهند و از سویی دیگر افرادی که دارای این ویژگی شخصیتی هستند، تمایلی به ایجاد و داشتن یک رابطه باثبات ندارند و در یک حالت عدم تعادل قرار دارند و این ویژگی‌ها باعث می‌شود که این افراد از اطمینان شناختی مناسب و قابل اتکایی برخوردار نباشند. همچنین نوجوانانی که از ویژگی شخصیتی روان‌نじورخوبی برخوردارند و نمرات بالایی را در این ویژگی شخصیتی دارند، زمانی که با سبک‌های فرزند پروری نامناسب (سهل‌گیر) مواجه باشند، ویژگی‌های شخصیتی آسیب‌رسان (مثل روان‌نじورخوبی) می‌تواند، تأثیر مضاعفی روی نوجوان و گرایش او به رفتارهای پرخطر و اعتیاد بگذارد.

از دیگر یافته‌های پژوهش حاضر می‌توان به رابطه‌ی معنادار طبقه اقتصادی خانواده با گرایش دانش‌آموزان به مصرف مواد با نقش واسطه‌گری ویژگی شخصیتی روان‌نじوری اشاره کرد. هر چند پژوهشی در مورد نقش واسطه‌ای ویژگی شخصیتی روان‌نじوری در ارتباط بین پایگاه اقتصادی- اجتماعی و نگرش به اعتیاد یافت نشد. اما پژوهش‌ها نشان دهنده ارتباط وضعیت اقتصادی - اجتماعی خانواده با گرایش به اعتیاد است. بطوریکه (گرا وهمکاران، ۲۰۲۱) نشان دادند که الگوهای استفاده از مواد در میان دانش‌آموزان ۲۸ کشور مورد بررسی به شدت با وضعیت اجتماعی - اقتصادی و تحصیلات پایین والدین در ارتباط است. در تبیین این یافته‌ها می‌توان گفت که وضعیت پایگاه اجتماعی - اقتصادی پایین (سطح تحصیلات والدین، درآمد، زندگی در محله فقیر نشین) منجر به استفاده راهبردهای مقابله‌ای ناسالم و گرایش فرزندان به همسالان، و خرده گروههای منحرف و نهایتاً نگرش مثبت به مواد مخدر می‌گردد. همچنین فقر و نابرابری اقتصادی منجر به شکست تحصیلی، ترک تحصیل، عزت‌نفس پایین در فرد نوجوان شده و وی را مستعد رفتارهای پرخطر، بزهکاری و اعتیاد می‌کند. علاوه بر این، کم سوادی و یا بی-توجهی والدین سبب شکل‌گیری نوجوانانی با ویژگی‌های شخصیتی ضعیف، بی‌اراده پرخاشگر، تکانشی و بی‌مسئولیت و غیره می‌گردد که هر یک از این موارد، می‌تواند فرد را گرفتار داشته باشد، احتمال گرایش فرزندان به اعتیاد و سایر رفتارهای پرخطر بیشتر می‌شود. همچنین، طبقه اقتصادی خانواده از طریق ویژگی‌های شخصیتی افراد بر نگرش دانش‌آموزان

به اعتیاد تأثیر داشته است. بطور کلی می‌توان گفت ویژگی‌های شخصیتی افراد سبب می‌شود، که کمبودها یا نواقص موقعیت اجتماعی اقتصادی به شکل‌های مختلفی بروز پیدا کنند. مثلاً افراد دارای ویژگی‌های روان‌رنجوری، ضمن داشتن ویژگی‌های منفی متعدد نسبت به افراد دیگر راحت‌تر جذب، همسالان و خرد گروههای منحرف می‌شوند. بنابراین وضعیت نامناسب اقتصادی و اجتماعی خانواده، با وجود ویژگی‌های شخصیتی نامناسب مانند روان‌رنجوری بشدت نوجوان را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

یافته‌های دیگر پژوهش معناداری رابطه سازمان‌نایافتگی مذهبی و نگرش به اعتیاد با نقش واسطه‌گری ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری است. در مورد رابطه دینداری و ویژگی‌های شخصیت تحقیقاتی مانند (دهستانی؛ ۱۳۹۴؛ خوی‌نژاد و همکاران، ۲۰۱۲؛ ساروگلو، ۲۰۰۲، صادقی و همکاران، ۱۳۹۲) انجام شده که نشان دهنده‌ی ارتباط ویژگی‌های شخصیت با دینداری است. به عنوان نمونه تحقیق (صادقی و همکاران، ۱۳۹۲) نشان داده که ویژگی شخصیتی برونگرایی و گشودگی با دینداری رابطه مثبت و معناداری دارد. در حالی که روان‌رنجورخویی پیش‌بینی کننده رابطه نامطلوب با خداوند است و یا گفته شده رابطه‌ی باورهای مذهبی و روان‌رنجوری منفی است (خوی نژاد، ۲۰۱۲). بنابراین می‌توان نتایج تحقیق حاضر را با آنها هماهنگ دانست. این بدان معناست که افراد مذهبی باید آرام‌تر، آسوده‌تر، این‌تر و راحت‌تر باشند، در حالی که افراد روان‌رنجور نگران، عصبی، سرسخت، نالم‌هستند (خوی‌نژاد، ۲۰۱۲). همچنین (آنو و واسکونسلوس^۱، ۲۰۰۵) با مرور ۴۹ مطالعه با استفاده از فرا تحلیل به این نتیجه رسیدند که اشکال مثبت مقابله مذهبی با پیامدهای روان‌شناختی مثبت مانند رضایت از زندگی و شادی ارتباط مثبت دارد و با پیامدهای منفی مانند اضطراب و افسردگی ارتباط منفی دارد. همه این یافته‌ها نشان می‌دهد که دینداری با حالات عاطفی مثبت مرتبط است. بنابراین روان‌رنجوری با طیفی از عواطف منفی با سازمان‌نایافتگی مذهبی رابطه مثبتی دارد و این می‌تواند در نگرش مثبت دانش‌آموزان به اعتیاد دخیل باشد.

همچنین، نتیجه بدست آمده از پژوهش نشان دهنده‌ی معناداری رابطه‌ی متغیر تسهیل‌گری فرهنگ بومی با گرایش به اعتیاد از طریق ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری است. هر چند براساس بررسی‌های صورت گرفته پژوهشی در این زمینه یافت نشده، اما می‌توان نتایج پژوهش حاضر را با تحقیقات (فراهانی و خانی‌پور، ۱۳۹۷) که نشان دادند فرهنگ ایرانی بر طبقه‌بندی صفات شخصیت و فرایندهای روان‌شناختی برای مقابله با استرس و سلامتی روانی اثر گذار است و پژوهش (هافستد و مک‌کری، ۲۰۰۴) که نشان دادند که نمرات بدست آمده از ویژگی‌های شخصیت در ۳۳ کشور مورد بررسی با نمرات بعد فرهنگی دارای همبستگی است، همسو دانست. در تبیین این نتایج باید در نظر داشت که شخصیت و فرهنگ رابطه‌ای دو طرفه دارند. تحقیقات مختلف جامعه شناختی و روان‌شناسی نشان می‌دهد که ویژگی‌های فرهنگی یک جامعه تفاوت‌های شخصیتی بازی را در میان اعضای آن جامعه در مقایسه با سایر جوامع ایجاد می‌کند. برای مثال، فرهنگ‌های مختلف ویژگی‌های شخصیتی متفاوتی مانند، برون‌گرایی، درون‌گرایی، هیجان‌پذیری آرامش و دوری از هیجان را در اعضای خود شکل می‌دهند (سیاسی، ۱۳۹۹). هر یک از این خصوصیات شخصیتی اثرات متفاوتی بر فرهنگ و گرایش به اعتیاد در دانش‌آموزان ایجاد می‌کند. به عنوان نمونه تحقیقات مختلف از هیجان خواهی به عنوان عامل آمادگی به اعتیاد یاد کردند (مام شریفی و همکاران، ۱۳۹۷). لذا با توجه به ویژگی‌های دوران نوجوانی و هیجان خواهی نوجوانان گرایش به رفتارهای پرخطر بخصوص زمانی که با موانع و مخاطرات فرهنگی مواجه شود، دور از انتظار نیست. بنابراین، همانگونه که شخصیت افراد متأثر از فرهنگ جامعه است، شخصیت نیز تأثیرات متقابل و ظرفی بر فرهنگ اعمال می‌کند. در نتیجه هیجان خواهی نوجوانان می‌تواند، فرهنگ و رابطه آن با نگرش به اعتیاد را تحت تأثیر خود قرار دهد. موقعیت‌های عاطفی، انگیزشی و شناختی (یعنی شخصیت‌های ما) توسط محیط شکل می‌گیرد، اما این گرایش‌ها بر واکنش‌های ما به محیط و انواع محیط‌ها و موقعیت‌هایی که انتخاب می‌کنیم نیز تأثیر می‌گذارند.

^۱. Ano & Vasconcelles

(راتمن، شرمن، فاندر^۱، ۲۰۱۵). بنابراین، افراد شخصیت خود را از طریق یک فرآیند پویا، مستمر و معامله متقابل با محیط خود توسعه می‌دهند (اسپخت، بلیدورن، دنیسن، هنکه^۲، ۲۰۱۴). علاوه بر این، ویژگی شخصیتی روان-رنجوری به گواه تحقیقات متعدد با اعتیاد رابطه مثبت دارد (زرگ و غفاری، ۱۳۸۸). افراد روان‌رنجور از نظر هیجانی بی‌ثبات، مضطرب، دمدمی مزاج، خجالتی و افسرده و دارای عزت‌نفس پایین هستند. هر یک از این علائم می‌تواند فرد را به اعتیاد به عنوان یک راه حل سوق دهد. بنابراین وقتی دانش‌آموز دارای ویژگی روان‌رنجوری در مقابل موانع و مخاطر فرهنگی قرار می‌گیرد، به خاطر عدم مهارت‌های لازم به اعتیاد و رفتارهای پرخطر دیگر گرایش پیدا می‌کند. پژوهش حاضر نیز با محدودیت‌هایی مواجه بود که مهمترین آنها محدود بودن جامعه‌آماری به دانش-آموزان متوسطه دوم شهر خرم‌آباد بود. بنابراین در تعمیم داده‌ها یه سایر گروه‌ها و جوامع باید احتیاط کرد. بر این اساس پیشنهاد می‌شود، در پژوهش‌های آینده پژوهشگران عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز مرتبط با خانواده را در دیگر گروه‌های سنی و سایر جوامع مورد بررسی قرار دهند. همچنین پیشنهاد می‌شود، عوامل محافظت‌کننده و مخاطره‌آمیز فرهنگ بومی و رابطه آن با گرایش نوجوانان به مصرف مواد در دیگر اقوام ایرانی مورد بررسی قرار گیرد. در نهایت پیشنهاد می‌شود که ویژگی‌های شخصیتی مستعد کننده دانش‌آموزان به مصرف مواد از جمله ویژگی شخصیتی روان‌رنجوری مورد شناسایی، اصلاح و درمان قرار گیرد.

منابع

- احدى، رضا؛ محمدى، شهرام؛ طغر انگار، حسن (۱۴۰۱). عوامل اجتماعی مؤثر بر اعتیاد مواد مخدر صنعتی (مطالعه موردي: شهر زنجان)، *پژوهش‌های حقوقی*، ۲۱ (۴۹)، ۳۱۵ - ۳۴۳.
- اسماعيل بيگي ماهاني، منيره؛ اعيادي، نادر؛ نبي الله نجف آبادي، على؛ رضائي، سامان (۱۳۹۸). قش سبك‌های ابراز هيجان و سبك‌های مقابله‌ی مذهبی در گرایش به اعتیاد دانشجویان، *مجله پژوهش در دین و سلامت*، ۵ (۴)، ۴۷ - ۳۴.
- بهامين، قباد؛ داوريفرد، فروزان و صادقی فرد، ياسمن زهراء (۱۳۹۷). نقش واسطه‌ای معنویت در سلامت روان و گرایش به مصرف مواد مخدر، *مجله پژوهش در دین و سلامت*، ۴ (۴)، ۷۹ - ۶۹.
- پارسيان، منيزه؛ هاشميان، كيانوش؛ ابوالمعالي، خديجه؛ ميرهاشمي، مالك (۱۳۹۴). پيش‌بيني نگرش به مواد مخدر در نوجوانان بر اساس عوامل خطرساز تربیتی خانوادگی به منظور سلامت روانی نوجوانان در جامعه: طراحی مدلی برای پيشگيري از اعتیاد. *مجله دانشگاه علوم پزشكى اردبيل*، ۱۵ (۲)، ۲۰۶ - ۱۹۸.
- حجه، سيد کاوه؛ آزادى، ابوالفضل؛ منادى زيارت، حديشه؛ نوروزى خليلي، مينا؛ حاتمى، سيد اسماعيل؛ رضائي، مهدى (۱۳۹۴). اثربخشى شناخت درمانی گروهی عوارض تربیاک در نگرش به اعتیاد نوجوانان دارای والد معتاد، *محله علمي دانشگاه علوم پزشكى بيرجند*، ۲۲ (۴)، ۳۵۸ - ۳۴۹.
- حسيني المدنى، سيد على؛ كريمى، يوسف؛ بهرامى، هادى (۱۳۹۱). پيش‌بيني عضويت نوجوانان و جوانان در گروه‌های معتاد و غيرمعتاد بر اساس حمایت اجتماعی ادراک شده، سبك‌های دلبلستگی، سبك‌های هویتی و صفات شخصیتی. *نشریه دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۳، ۴۵ - ۳۳.
- زارعى، سلمان و كاظمىپور، احمد (۱۴۰۰). نقش تعديل کننده سالم زیستی مذهبی و خود تمایزیافتگی در رابطه بين ملال رولنشناختی با گرایش به اعتیاد در بين دانش‌آموزان پسر شهر نورآباد، دو ماهنامه فيض، ۲۵ (۱)، ۷۷۶ - ۷۶۷.
- رضائي، احمد؛ اسلامي، بهروز؛ مهدى پور خراسانى، مليحه؛ (۱۳۹۲). نقش خانواده در گرایش جوانان به اعتیاد در شهرستان ورامين، *نشریه جامعه شناسی مطالعه جوانان*، ۵ (۱۵)، ۵۰ - ۲۷.
- سلطاني، لادن؛ زينالي، على (۱۳۹۸). نقش شيوه‌های تربیتی، استعداد اعتیاد والدين و مزاج فرزند در پيش‌بینی استعداد اع薏اد دانش‌آموزان نوجوان. *فصلنامه اعتیاد پژوهی سوء مصرف مواد*، ۱۳ (۵۴)، ۱۴۶ - ۱۲۷.

¹. Rauthmann, Sherman, Funder

². Specht, Bleidorn, Denissen, Hennecke

سهرابی، فرامرز؛ مام شریفی، پیمان؛ راضی، زهره و اعظمی، یوسف (۱۳۹۷). پیش‌بینی آمادگی به اعتیاد بر اساس سلامت روان، حمایت اجتماعی و ابعاد شخصیتی روان‌نوجورخوبی و توافق پذیری، *نشریه روان پرستاری*، ۶ (۶)، ۶۶-۵۷.

شالچی، بهزاد؛ سهرابی، طریفه؛ حاتم‌پور، شورش (۱۳۹۷). ارتباط کارکرد خانواده و موقعیت اجتماعی – اقتصادی با آسیب پذیری نسبت به اعتیاد: با نقش میانجی هوش معنوی، *مجله دانشگاه علوم پزشکی گیلان*، ۲۷ (۱۰۸)، ۳۴-۲۷.

شالچی، بهزاد؛ فریده، تنگستانی زاده؛ پرنیان خوی، مریم و یاقوتی آذری، شهرام (۱۳۹۶). رابطه هوش هیجانی، وضعیت اجتماعی – اقتصادی و آسیب‌پذیری نسبت به اعتیاد با نقش واسطه‌ای نیازهای بنیادین روانشنختی، *فصلنامه اعتیاد پژوهی سوءصرف مواد*، ۱۱ (۴۲)، ۹۲-۷۱.

شوشتری رضوانی، مهدیه و آقا بابایی، ناصر (۱۳۹۹). رابطه دینداری و بنیانهای اخلاقی با گرایش به اعتیاد در دختران ۱۵ تا ۱۸ ساله شهر تهران، *نشریه پژوهشکده علوم بهداشتی و جهاد دانشگاهی*، ۲۰ (۱)، ۱۲۵-۱۱۹.

صادقی، منصوره سادات؛ عصار، مریم؛ پیمان پاک، فایزه وابراهیمی، سید محسن (۱۳۹۳). نقش ابعاد اصلی شخصیت در نوع ارتباط با خدا. *دوفصلنامه علمی - پژوهشی مطالعات اسلام و روانشناسی*، ۸ (۱۵)، ۱۲۶-۱۰۳.

صدیق سروستانی، رحمت‌الله؛ قادری، صلاح الدین (۱۳۸۸). هنجارهای تسهیل کننده مصرف مواد مخدر (تریاک و نظایر آن) در میان خردمندان فرهنگ‌های قومی در ایران. *فصلنامه دانش انتظامی*، ۱۰ (۲)، ۸۲-۱۰۹.

عراقیه، علیرضا؛ فتحی و اجارگاه، کورش؛ بزرگر، نادر؛ مرادی، سعید (۱۳۹۰). توسعه سرمایه انسانی در آموزش عالی از طریق احترام به تنوع فرهنگی دانشجویان، *نشریه مدیریت و برنامه ریزی در نظامهای آموزشی*، ۴ (۷)، ۹۹-۸۵.

فرهانی، محمد نقی، خانی‌پور، حمید (۱۳۹۷). تاثیر فرهنگ بر تجربه عواطف، استرس، صفات شخصیت و سلامت روان: یافته‌های حاصل از مطالعات بین فرهنگی. *نشریه پژوهش در سلامت روانشنختی*، ۱۲ (۳)، ۱-۱۸.

فراغتی، مریم؛ برجعلی، احمد؛ سهرابی، فرامرز؛ فرخی، نورعلی؛ اسکندری، حسین (۱۳۹۸). نقش معنویت و تنظیم شناختی هیجانی بر ترک اعتیاد با وضعیت تأهل و افزایش سن، *مجله پزشکی رازی*، ۲۶ (۵)، ۳۶-۲۶.

فرزانه جاجرمی، حسن؛ ستوده اصل، نعمت؛ کسکاری، رضا؛ جهان، فائزه (۱۴۰۰). ارائه مدل علی گرایش به رفتارهای پرخطر بر اساس نگرش مذهبی و سبک‌های فرزند پروری والدین با میانجیگری چشم انداز زمان، *پژوهش‌های روانشناسی اجتماعی*، ۴۲، ۵۲-۳۲.

کهنسل نالکیاشری، سعیده؛ اسدی مجره، سامره؛ اکبری، بهمن (۱۴۰۱). ارائه مدل ساختاری رابطه سبک‌های فرزند پروری ادراک شده با رفتارهای پر خطر راه میانجیگری تابآوری و تنظیم هیجان در نوجوانان، *فصلنامه علمی پژوهشی روش‌ها و مدل‌ها و روانشنختی*، ۱۳ (۴۷)، ۱۱۶-۱۰۱.

مومبینی، محمد علی؛ حسین زاده، علی حسین؛ مومبینی، آزیتا (۱۳۹۸). بررسی عوامل اجتماعی- فرهنگی مؤثر بر گرایش به مصرف مواد مخدر بر مبنای رویکرد کج رفتاری (مورد مطالعه: جوانان شهر اهواز)، *فصلنامه توسعه اجتماعی*، ۱۳ (۳)، ۱۹۷-۲۲۸.

نیازی، محسن؛ صادقی ده چشممه، ستار؛ سجودی، عادل (۱۳۹۹). مدل ساختاری عوامل اجتماعی بزهکاری جوانان و نوجوانان، *فصلنامه پژوهش‌های اطلاعاتی و جنایی*، ۱۵ (۳)، ۱۷۶-۱۵۷.

Abaspoorazar, Z., Farrokhi, N.A., Borj Al, A. (2015). Explaining the Relationship between Parenting Styles, Identity Styles and Spiritual Health in Adolescents, *Natural And social sciencse*, 4 (3), 450- 460.

Abu Raiya H, Pargament KI, Mahoney A, Stein C. (2015). A psychological measure of Islamic religiousness: Development and evidence for reliability and validity. *The International Journal for the Psychology of Religion*, 18(4):291-315.

Alderete, E., Gregorich, S. E., Monteban, M., Kaplan, C. P., Mejia, R., Livaudais-Toman, J., Pérez-Stable, E. J. (2016). Effect of appreciation for Indigenous cultures and exposure to racial insults on alcohol and drug use initiation among multiethnic Argentinean youth. *Preventive Medicine*, 58, 60- 68.

- Ano, Gene. G., Vasconcelles, Erin B (2005). Religious coping and psychological adjustment to stress: a meta-analysis, *Clin Psychol*, 61(4), 461-80.
- Baharudin MN, Mohamad M, Karim F. (2020). Drug-abuse inmates maqasid shariah quality of lifw: a conceptual paper. *Hum Soc Sci Rev*. 8 (3):1285–94.
- Betancourt JR (2006). Cultural competence and medical education: many names, many perspectives, one goal. *Academic Medicine*, 81(6): 499-501.
- Blanco, C., Florez-Salamanca, L., Secades-Villa, R., Wang, S., and Hasin, D. S. (2018). Predictors of initiation of nicotine, alcohol, cannabis and cocaine use: results of the national epidemiologic survey on alcohol and related conditions (NESARC). *Am. J. Addict*. 27, 477–484.
- Buja, A., Mortali, Ch., Mastrobattista, L., Minutillo, A., Pichini, S., Genetti, B., Vian, P & Et al (2019). Pathways connecting socioeconomic variables, substance abuse and gambling behaviour: a cross sectional study on a sample of Italian high- school students. *BMJ Open*, 9(11), e031737.
- Chisom, H. Igunma., B. Ohaeri., Iyanuoluwa, & Babarimisa (2022). Risk Factors Associated with Substance Abuse among Adolescents, *International Neuropsychiatric Disease Journal*, 18 (1), 11-24.
- Dennhardt, A. A., & Murphy, J. G. (2013). Prevention and treatment of college student drug use: A review of the literature. *Addictive Behaviors*, 38(10), 2607-2618.
- Doinita, N. E., & Maria, N. D. (2015). Attachment and parenting styles, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 203, 199-204.
- Ebrahimi, A & Zinali, A. (2017). Causal model of relationships between parenting styles, attachment styles and self-regulation in substance dependent people, *Addiction Research Quarterly*. 12 (45), 91-112. [Persian].
- Efrati,Y (2023). Risk and protective factor profiles predict addictive behavior among adolescents, *Comprehensive Psychiatry*,123, 152387.
- Gainsbury, S. (2016). Cultural competence in the treatment of addictions: Theory, practice and evidence. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 24(4), 987- 1001.
- Gardiner, E., Mâsse, L.C., Iarocci, G. (2019) A psychometric study of the Family Resilience Assessment Scale among families of children with autism spectrum disorder, *Health Qual Life Outcomes*, 17, 1-10.
- Gerra, G., Benedetti, E., Resce, G., Potente, R., Cutilli, A & Molinaro, S. (۲۰۲۰). Socioeconomic Status, Parental Education, School Connectedness and Individual Socio-Cultural Resources in Vulnerability for Drug Use among. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 17(4), 1306.
- Hofstede G & McCrae, R. R. (2004). Personality and Culture Revisited: Linking Traits and Dimensions of Culture, *Cross- Cultural Research*, 38 (1).
- Hostovesky, M., Prokop, P. (2018). The relationship between internet addiction and personality traits in Slovak secondary Schools students. *JAMSI*, 14(1), 83-101.
- Hawkins, J. D., Catalano, R.F & Miller, J. U. (۱۹۹۲). Risk and protective factor for alcohol and other drug problems in adolescence and early adulthood: Implications for substance abuse prevention. *Psychological Bulletin*, 112, 64-105.
- Liu, L., and Visher, C. A (2021). The roles of family, community, and services in the prevention of illicit drug use: findings from a sample of released prisoners. *J. Drug Issues*, 51, 358–375.
- Lobato Concha, M. E., Sanderman, R., Pizarro, E., & Hagedoorn, M. (2020). Parental protective and riskfactors regarding cannabis use in adolescence: A national sample from the Chilean school population. *American journal of drug and alcohol abuse*, (5), 642-650.
- Lukavska, K., Vacek, J., and Gabhelik, R. A. (2020). The effects of parental control and warmth on problematic internet use in adolescents: a prospective cohort study. *J. Behav. Addict*, 9, 664–675.

- Maina, G., Mclean, M., Mcharo, S., Kennedy, M., Djometio, J., King, A (2020). A scoping review of school-based indigenous substance use prevention in preteens (7-13 years). *Subst Abuse Treat Prev Policy*, 15:74.
- McCormick, R. M (2000). Aboriginal Traditions in theTreatment of Substance Abuse. *Canadian Journal of Counselling / Revue canadienne de conseilin*, 34: 1, 25-32.
- McCullough, M. E., & Willoughby, B. L. B. (2009). Religion, self-regulation, and self-control: Associations, explanations, and implications. *Psychological Bulletin*, 135(1), 69–93.
- Monaco, G.L., Bonetto, E., Codaccioni, C., Marcos Vinicius A., Anthony, P. (2020). Alcohol ‘use’ and ‘abuse’: when culture, social context and identity matter: *Alcohol ‘use’ and ‘abuse’,Current Opinion in Food Science*, 33, 9- 13.
- Mónica Elizabeth L. C., Robbert Sanderman , E. P & Mariët H. (2020): Parental protective and risk factors regarding cannabis use in adolescence: A national sample from the Chilean school population, *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*,
- Navarro-Pérez, J., Tomás, Jose M., Georgieva, S & García- Mollá, A. (2023). Profiles of Protective Factors among Children and Adolescents in the Child Welfare System. *J Child Fam Stud*.
- Prakash, S. & Amaladoss, (۲۰۱۹). A Study on Relationship between Personality and Socio Economic Status of Student Teachers, *Education India Journal: A Quarterly Refereed Journal of Dialogues on Education*, ۵(۱), ۲۹۱- ۳۰۰.
- Rachel,W.I., Gathungu, T. (2020). *Influence of family socio – economic factors on drug abuse among girls in lanini saba village in kibra sub- county, Nairobi, Kenya*. A thesis submitted in partial fulfilment of the requirements for the award of the degree of master of science in governance peace and security in the department of governance peace and security Studies , School of humanities and school sciences of affica Nazarene university
- Rauthmann, J. F., Sherman, R. A., Funder, D. C. (2015). Principles of Situation Research: Towards a Better Understanding of Psychological Situations, Special issue: *European personality reviews*. 29, 3, 363- 381.
- Redonnet, B., Chollet, A., Forborne, E., Bowes, L., Melchior, M (2012). Tobacco, alcohol, Cannabis and other illegal drug use among young adults: The Socioeconomic Context,. *Drug and alcohol dependence*, 121(3), 231-9.
- Shell, D. F., Newman., I. M., Fang, X. (2010). The Influence of Cultural Orientation, Alcohol Expectancies, and Self-efficacy on Adolescent Drinking Behavior in China. *Educational Psychology Papers and Publications*. 173.
- Shuxin, Y., Meixia, Xu., Sun, L. (2023). Five-Factor Personality Dimensions Mediated the Relationship between Parents’ Parenting Style Differences and Mental Health among Medical University Students, *nt J Environ Res Public Health*, 10;20(6):4908.
- Silberman, I. (2005), "Religion as a Meaning System: Implications for the New Millennium", *Journal of Social Issues*, 61(4): 641-663.
- Smith, Ch. (2003). Theorizing Religious Effects Among American Adolescents, *Journal for the scientific study of Religion*, 42,1, 17- 30.
- Specht, J., Bleidorn, W., Denissen, J. A., Hennecke, M. (2014). What Drives Adult Personality Development? A Comparison of Theoretical Perspectives and Empirical Evidence, *European Journal of Personality*, 28:216-230.
- Sprague-Jones, J., Counts, J., Rousseau, M., & Firman, C. (2019). The development of the protective factors survey: A self-report measure of protective factors against child maltreatment. *Child abuse & neglect*, 89, 122–134.
- Stewart, S. H., Chinneck, A., Thompson, K., Afzali, M. H., Nogueira-Arjona, R., Mahu, I. T., & Conrod, P. J. (2021). Personality to prescription drug misuse in adolescents: Testing affect regulation, psychological dysregulation, and deviance proneness pathways. *Frontiers in Psychiatry*, 12, Article 640766.

- Šumskas, L., & Zaborskis, A. (2017). Family social environment and parenting predictors of alcohol use among adolescents in Lithuania. *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 14:1037 .
- Thorpe, H. H. A., Hamidullah, S., Jenkins, B. W., and Khokhar, J. Y. (2020). Adolescent neurodevelopment and substance use: receptor expression and behavioral consequences. *Pharmacology & Therapeutics*. 206, 107431.
- Tirado, C., Moreno, O., Fuentes, L., Rodriguez, I. G., Hernandez, C., Muñoz G. (2022). Assets and stressors on adolescent substance use: The role of religiosity. *Reference Module in Biomedical Sciences*.
- Vermeer, P. (2014). Religion and Family Life: An Overview of Current Research and Suggestions for Future Research, *Religions*, 5(2), 402-421.
- Wang, Sh. (2011). Cultural Orientation and Drinking Behaviors among Chinese University Students Public Access Theses and Dissertations from the College of Education and Human Sciences, 133
- Wang C, Zhou T, Fu L, Xie D, Qi H, Huang Z. (2023). Risk and Protective Factors of Depression in Family and School Domains for Chinese Early Adolescents: *An Association Rule Mining Approach. Behav Sci (Basel)*. 29,13(11):893.
- Weinandy, J. T. G & Grubbs, J. B. (2021). Religious and spiritual beliefs and attitudes towards addiction and addiction treatment: A scoping review. *Addictive Behaviors Reports*, 14, 100393.
- Widiger, T. A & Oltmanns, J.R. (2017). Neuroticism is a fundamental domain of personality with enormous public health implications, *World Psychiatry*, 16 (2): 144–145.
- Wood, A. P., Dawe, S., & Gullo, M. J. (2013). The role of personality, family influences, and prosocial risk-taking behavior on substance use in early adolescence. *Journal of Adolescence*, 36(5), 871-881.
- Woodward, T. C., Smith, M. L., Mann, M. J., Kristjansson, A., Morehouse H. (2023). Risk & protective factors for youth substance use across family, peers, school, & leisure domains, *Children and Youth Services Review*, 151, 107027.
- Xia, W., William li, H. Ch., Ling, T., Yuanhui, L., Kwan Ho, L. L., Tan Cheung, A., Song , P. (2022). Structured online training for university students to deliver peer-led addiction counselling for young drug abusers in China: Effect on improving knowledge, attitude, confidence, and skills. *Patient Education and Counseling*, 105 (4), 1009- 1017.
- Zargar, Y., & Ghaffari, M. (2009). Simple & multiple relationships between Big-Five Personality Dimensions & addiction in university students. *Iranian Journal of Public Health*, 38 (3), 113-117.
- Zrour, C., Naja, W., Chahoud, M., Halabi, A., Badaoui, A., and Haddad, R. (2021). Parenting styles and psychiatric profile of parents of adult substance use disorder patients: cross-sectional study. *Int. J. Ment. Health Addict*, 7, 1–16.